

А. М. Біленька

**РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО СЛОВА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ АКТОРА ТЕАТРУ
«БЕРЕЗІЛЬ» Р. ЧЕРКАШИНА**

А. М. Bilenka

**THE ROLE OF THE ARTISTIC WORD IN THE CREATIVE LEGACY
OF THE BEREZIL THEATER ACTOR R. CHERKASHIN**

Ім'я Р. Черкашина назавжди вкарбоване в історію театру «Березіль», адже крім нього лише двоє, Б. Балабан і І. Мар'яненко, виступили проти обвинувачень, які посипались на Л. Курбаса після прем'єри «Маклени Граси», також саме він після звільнення Курбаса разом з М. Крушельницьким взяв на себе обов'язки режисера театру. Потім його запросили викладати сценічну мову до Харківського інституту мистецтв, працюючи в якому він напивав не один навчальний посібник для майбутніх акторів і читців, і через багато років його іменем буде названий конкурс професійних читців у Харкові. І саме він посприяв тому, що Л. Курбас запросив вокаліста, професора Й. Куніна викладати сценічне слово в «Березіль».

Найбільш активно майстерністю читця Р. Черкашин почав займатися навчаючись на музично-драматичному факультеті університету ім. М. Лисенка у Г. Ігнатовича, але художнє слово його захоплювало ще з дитинства: школярем він охоче виступав на концертах.

Свого часу, Й. Кунін організував у Києві «Театр читця», який виховав солістів, майстрів художнього слова — Романа Черкашина, Ростислава Іваницького, Тетяну Цимбал. Це був колектив, заснований на основі мистецтва хорового читання. Голоси читців зливались у заданому ритмі і створювали симфонію тембральних забарвлень інтонацій сценічного слова. Хорове читання супроводжувалось фортепіанною музикою і шумовим оформленням, який міг імітувати в потрібні моменти шум потяга і т.д. Це сприяло «монументальності» звучання. Таким чином, у 1926 р. вийшла перша композиція — «Ленін».

Але інтерес до колективної декламації з часом став спадати, і до середини 30-х рр. колектив «Театру читця» розпався. А вже в 1929 р. Р. Черкашин і його дружина Ю. Фоміна були прийняті до трупи «Березолі».

Р. Черкашин є автором багатьох методичних праць, які стосуються техніки сценічної мови та мистецтва художнього слова. Особливо цікаві праці його пов'язані з майстерністю читця, адже почавши своє навчання на музично-драматичному факультеті інституту ім. М. Лисенка, він захопився мистецтвом читця, цьому сприяло і його знайомство з професором Куніним, який згодом почав працювати з березольцями над постановкою голосу. А згодом він мав свої сольні програми на різних сценах і радіо. Його улюбленими поетами були О. Блок та П. Тичина. Поему першого — «Дванадцять» вважають перлиною творчості Р. Черкашина у якості майстра художнього слова. Крім того, його програму поповнювали твори Шевченка, Маяковського, Бажана, Рильського, Пушкіна. Але через туберкульоз актору було важко витримувати репетиційний ритм в «Березолі», бо крім акторської роботи, він був режисером-постановником разом з М. Крушельницьким. Саме тому, згодом, він перейшов винятково на викладацьку роботу і став засновником кафедри сценічної мови при майбут-

ньому інституті ім. І. П. Котляревського. Водночас він і вирішив теоретично «узагальнити» свої знання і досвід у галузі художнього слова.

Під час Великої Вітчизняної війни актор працював на республіканській радіостанції у Саратові диктором політичних передач, редактором, читцем, режисером і автором літературно-музичних радіокомпозицій. Зранку і вночі він читав твори М. Рильського, Ю. Яновського та ін.

Р. Черкашин вважав, що основне зерно мистецтва художнього слова полягає не в дикції, не в голосі і навіть не в грамотному аналізі фрази чи частини твору, а в умінні вірно тлумачити цей твір, насичувати його активним, дійовим ставленням, а інструментом, за допомогою якого читець може реалізувати свій творчий задум, є інтонаційно виразна художня мова твору.

За словами актора, основою мистецтва художнього читання, його найвагомішою властивістю є жива художня розповідь, крім того, оволодіння майстерністю читця вимагає попередньої підготовки виконавця в галузі техніки мови, літературно-мистецької обізнаності, гарного слуху, мистецького смаку тощо, а також оволодіти логічною виразністю інтонацій, відповідно до змісту — розчленовувати текст на куски за допомогою пауз та логічних наголосів; тримати логічну перспективу кожної фрази та всього тексту одразу. Не слід забувати, що неувважність до змісту твору, навіть окремого слова, збиватиме на механіку і фальшиву декламаційність.

Якщо звернутись до технічної, «звукової» складової мистецтва читця, то слід зауважити, що художнє читання — мистецтво тональне. Воно вимагає від виконавця вміння користуватися в художніх цілях мелодикою інтонацій, тембровим забарвленням, вмінням виявляти звукову «інструментовку» літературного твору — звукові повтори, звуконаслідування та інші елементи «музики мови», звичайно, якщо коли вони не формальні і не ріжуть своєю нарочитістю, а допомагають правдивій передачі образів — така увага до звукової складової мови могла бути властивою саме акторам школи Л. Курбаса.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що на прикладі творчості Р. Черкашина ми можемо впевнитись, що «Березіль» «виростив» не тільки драматичних акторів, а й професійних читців, які, у свою чергу, виховували в майбутніх поколіннях любов до слова.

В. С. Горєлова

**ПРИНЦИПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ХАРКІВСЬКОЇ АКТОРСЬКОЇ ШКОЛИ
В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ**

V. S. Goryelova

**PRINCIPLES OF FORMATION AND DEVELOPMENT
OF THE KHARKIV ACTING SCHOOL IN THE CONTEXT
OF THE UKRAINIAN ART SPACE**

Творчий акторський доробок харківських митців Є. Бондаренка, Л. Тарабарінова, П. Куманченко, О. Ліцканович, І. Жиліна, Б. Ставицького, Л. Криницької, Г. Козаченка, О. Райданова є важливим у процесі самоідентифікації національної культурної спадщини. Ця група акторів об'єднана назвою «харківська